

ČLÁNKY

Empirické zkoumání metodologie interpretace práva*

Empirical Investigation of Legal Interpretation Methodology

Michal Malaník**

Abstrakt

Tento článek se zabývá možnostmi empirického zkoumání v oblasti metodologie interpretace práva. Stručně pojednává o úrovni zkoumání ve světové i tuzemské odborné literatuře a informuje o nejpodstatnějších zahraničních výzkumech na toto téma. Přestože je primární zájem kladen na interpretaci práva v rámci aplikačního procesu, tedy zejména jakým způsobem se dají zkoumat interpretační postupy soudců, článek nezapomíná i na fázi právo tvorby, kde je nutno o chápání interpretačních metod uvažovat také. Článek také nabízí vybrané výsledky z pilotního výzkumu, který byl proveden s několika soudci Nejvyššího soudu.

Klíčová slova

Právní interpretace; metodologie; empirický výzkum; empirická studia v právu; soudnictví; rozhodovací proces; právo tvorba; legislativec; důvodová zpráva.

Abstract

This paper focuses on the possibilities of empirical research in the field of methodology of legal interpretation. It briefly discusses the scope of research in literature both domestic and foreign and informs about the most important foreign research on the subject. Although the primary interest is placed on the legal interpretation in the application process, especially how to study the interpretation procedures of judges, the paper does not forget the law-making stages, where the interpretation methods are also necessary to be considered. The paper also offers selected results from the pilot research conducted with several judges of the Supreme Court.

Keywords

Legal Interpretation; Methodology; Empirical Research; Empirical Legal Studies; Judiciary; Decision-Making Process; Law-Making; Legislator; Explanatory Report.

* Tento článek je výsledkem badatelské činnosti podporované Grantovou agenturou České republiky, reg. č. GA17-14903S – „Metodologie empirického zjišťování využití interpretačních metod v tvorbě práva“. Převážná část tohoto článku vychází textu autorovy disertační práce MALANÍK, Michal. *Empirický výzkum metodologie interpretace práva*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 158–161. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/hg64v/> [cit. 4. 6. 2019].

** JUDr. Michal Malaník, Ph.D., Katedra právní teorie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno; Nejvyšší soud, Brno / Department of Legal Theory, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic; The Supreme Court of the Czech Republic, Brno / E-mail: michmal@mail.muni.cz

Úvod

Přestože je problematika teorie interpretace práva v akademickém prostředí relativně hojně diskutovaným tématem, v běžné praxi většiny právních profesí se zdá, že zájem o tuto oblast absentuje. Přestože existuje nepřehledné množství literatury pojednávající o teorii právní interpretace, jednotlivých interpretačních směrech, metodách a technikách, existuje jen velmi málo empiricko-teoretických reflexí tvořených v odpovědi na doktrinální publikace. Zkoumání, ověřování a případné posunování vědeckých paradigmat patří k nezbytným kritickým zkoumáním nutným pro jakékoli vědecké bádání.¹ Pokud k právu máme přistupovat vědecky, není vhodné možnosti podobných reflexí ignorovat. Jedině prostřednictvím důmyslného bádání je možné „zvědave zkoum[at] existující škatulky, navr[ovat] jejich úpravu či škatulky nové, lepší“². Design výzkumu v oblasti, na kterou se zaměřuje tento článek, vedoucí k vytvoření, potažmo vylepšení metodologických technik empirického výzkumu v dané oblasti, pak může přinejmenším pomoci ptát se v budoucnu lépe – konkrétnějšími otázkami na informace, o kterých již bude panovat alespoň nějaké empirické povědomí.³

Úkolem tohoto článku není dlouze obhajovat důležitost empirického výzkumu v právu obecně, ani v oblasti právní teorie, ale spíše poukázat na problémy, se kterými se může výzkumník setkat, popřípadě které záležitosti by neměl opomenout. Empirický výzkum, který testuje doktrinální model, jestli se vůbec projevuje a jakým způsobem funguje v rámci sociální reality, je z pohledu dnešních akademiků usilujících o interdisciplinární přesah a praktiků toužících po hlubším pochopení fungování práva v širších souvislostech, hodnotnější než obecně přijímané teoretické modely, které podobným testováním neprošly. Oproti doktrinálnímu pohledu či pohledu analytické právní filosofie je právě tento sociologicko-právní přesah významnější pro fungování práva jako celku, nikoli jenom jako dobře vykonstruovaného svébytného normativního systému, jehož fungování se ověřuje zejména na tzv. hard cases u nejvyšších soudních instancí.⁴ Přestože na hard cases lze dobře prezentovat dynamičnost a evolutivnost právního prostředí, z hlediska pochopení běžného fungování práva je třeba prozkoumat mnohem širší oblast

1 K této problematice kupř. KUHN, Thomas S. *The Structure of Scientific Revolutions*. Second Edition, Enlarged. *International Encyclopedia of Unified Science* [online]. University of Chicago Press, Chicago, IL, U.S.A., 1997, s. 64, 66, 94 [cit 27. 8. 2018]. Dostupné z: https://projektintegracija.pravo.hr/_download/repository/Kuhn_Structure_of_Scientific_Revolutions.pdf

2 Jak trefně a osvěžujícím způsobem píše o možnostech vědeckých prací v oblasti práva Michal Bobek. BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence* [online]. 2016, č. 6, s. 4 [cit 27. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/vydani/6-2016>

3 Viz kupříkladu LAWLESS, Robert M., Jennifer K. ROBBENNOLT a Thomas S. ULEN. *Empirical Methods in Law*. 2. vyd. New York: Wolters Kluwer, 2016, s. 13.

4 Srov. McCRUDDEN, Christopher. Legal Research and the Social Sciences. *The Law Quarterly Review* [online]. July 2006, č. 122, s. 637–638 [cit 27. 8. 2018]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228183697_Legal_Research_and_the_Social_Sciences

než jen tuto relativně úzkou problematiku. Nezkoumat tedy jen jeden typ případů, který je metodologicky zajímavý a plný výzev, ale zkoumat širší kontext fungování celé části sociální reality, o které potřebujeme informace.

Lee Epstein a Gary King v rámci článku, který lze v současné době považovat za jeden ze základních textů pro ty, kteří se hodlají empirickým výzkumem v právu zabývat, *Rules of Inference*, uvádějí, že o empirický výzkum jde, pokud je založen na pozorování reálných skutečností ve světě.⁵ D. J. Galligan k tomu dodává, že empirický výzkum může být chápán jako forma testování, jak úspěšné právo je při plnění cílů, které jsou mu předurčeny a taky nástrojem k odhalování jeho nedostatků a chyb.⁶ Epstein a King si však dále všímají, že zatímco student či akademik je zvyklý své hypotézy podrobovat všem myslitelným testům, aby našel co možná nejvíce důkazů proti nim, advokáti (je však na místě podotknout, že nejen oni) jsou často instruováni sesbírat co možná nejvíce důkazů na podporu své původní hypotézy, aby tak zamezili nalezení, popř. odvrátili pozornost o existujících informacích, které by se mohly zdát narušující.⁷ Paradoxní je, že oblast metodologie interpretace práva je sice v teoretické míře značně prozkoumaná, když se k ní ale výslovně soudy uchylují, staví se k ní velmi podobně, jako advokáti v očích Epsteinové a Kinga.⁸

Existuje mnoho přístupů, metod a jednotlivých technik, jakými se takový výzkum dá provést. Tradiční základní rozdělení, užívané např. v sociologii, na kvalitativní a kvantitativní pro tento typ výzkumu stačit nebude. Za posledních několik desetiletí se právní akademici postupně více a více začali pouštět do interdisciplinárních studií a využívání metod typických pro disciplíny od práva odlišných, přičemž se stále zvyšuje kvalita tohoto dříve netypického snažení.⁹ Tím se mimo jiné výzkum v právu snadněji propojuje s výzkumy v ostatních disciplínách, což je z hlediska spolupráce a zefektivňování akademického prostředí jako celku nezanedbatelný pozitivní posun.¹⁰

⁵ Srov. EPSTEIN, Lee a GARY KING. The Rules of Inference. *The University of Chicago Law Review* [online]. 2002, roč. 69, č. 1, s. 3 [cit 27. 8. 2018]. Dostupné z: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uchrev/vol69/iss1/1>

⁶ GALLIGAN, D. J. Legal Theory and Empirical Research. In: CANE, Peter a HERBERT M. KRITZEL (eds.). *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 983.

⁷ *Ibid.*, s. 9.

⁸ Užívají obecně téměř výhradně pouze argumenty, které podporují výsledné rozhodnutí, jak bude ještě blíže pojednáno níže.

⁹ REVESZ, Richard L. A Defense of Empirical Legal Scholarship. *The University of Chicago Law Review* [online]. 2002, roč. 69, č. 1, článek 4, s. 170 [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uchrev/vol69/iss1/4>; Na tomto místě je vhodné poukázat na skutečnost, že tento článek je odpovědí na kritiku empirické vzdělanosti právníků Epsteinové a Kinga, *Rules of Inference*, a ukazuje, kupř. na s. 184–186, že i jejich studie trpí metodologickými nedokonalostmi.

¹⁰ *Ibid.*, s. 188. Autor opět nezapomíná upozornit, že Epsteinová a King tento vývoj v rámci své kritiky jednoduše ignorují.

1 Specifikace předmětu zkoumání

Interpretaci v kontextu tohoto článku chápeme jako překlad, přetransformování obecného objektu interpretace (tedy zejména právního textu, potažmo právního předpisu) z jeho původní podoby do podoby aplikovatelné na konkrétní situaci a jeho následného předvedení publiku.¹¹ Osobou interpretující právo v kontextu tohoto článku rozumíme soudce.¹²

Při studiu právní teorie lze nalézt velké množství podkladů pro soudní rozhodování. Soudní rozhodnutí by mělo být složeno z jednotlivých argumentů celkově logicky strukturovaných do smysluplného a zároveň přesvědčivého textu (odůvodnění). Tou opravdu zajímavou oblastí vhodnou ke zkoumání přitom je – jakým způsobem jsou tyto argumenty tvořeny, potažmo podle jakého vzoru jsou vybírány ty finálně použité a proč jsou upřednostňovány před jinými. Tento článek se zaměřuje především na postupy, které vedou k finálnímu interpretačnímu výstupu.

V našich podmínkách kontinentálního systému práva interpreta zajímavá především právní text. V něm hledá právní normu – tedy obecně závazné pravidlo chování dopadající na subjekty a situace, které mají být dle zákonodárce regulovány. Je to právní text, který soudce čte, a jej také právě nejčastěji interpretuje. V něm hledá abstraktní právní normu. Jan Wintř k tomuto uvádí, že je třeba, aby výsledek právní interpretace bylo řešení jednoznačné, pokud možno jednoduché a předem odhadnutelné. K takovému usměrňování právě právní teorie poskytuje metodologii interpretace práva, která má interpreta omezit a poskytnout mu rámec, ve kterém by se měl v rámci svého působení pohybovat a který by neměl překročit.¹³

Česká právní teorie stále vychází ze systému čtyř interpretačních prvků tvořících jednu správnou metodu interpretace práva Carla Fridricha von Savignyho – gramatický, logický, systematický a historický¹⁴. V současnosti se přitom častěji uvádí spojený prvek gramaticko-logický (dále jen: „jazykový výklad“), dále přibývají další, které Savigny v rámci výše citovaného díla neuvádí. Těmi jsou především výklad teleologický, jehož podstatou je hledání konkrétních účelů v právních textech, pro jejich důkladné pochopení v rámci

11 Kterým je, opět pro účely tohoto článku, chápán kdokoli, kdo čte výsledný interpretační výstup – tedy zejména rozhodnutí.

12 Autor tohoto článku neopomíná důležitost celé řady dalších významných pozic interpretů práva, nicméně chce akcentovat důležitost soudců, neboť jejich interpretace má autoritativní charakter.

13 Srov. WINTŘ, Jan. Vstupní úvahy o metodologii interpretace práva. *VŠEHRD* [online]. 2010, č. 11 [cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2010/11/vstupni-uvahy-o-metodologii-interpretace-prava/>

14 Pro přiblížení autor doporučuje překlad originálního díla Janem Wintřem: SAVIGNY, Friedrich Carl. *System des heutigen römischen Rechts*. Leipzig. 1840, s. 213, cit. dle WINTŘ, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 19.

jejich výkladu, popř. dále výklad komparativní¹⁵. Také lze v současné době prostupování právních kultur i v našich podmínkách hovořit o dalších interpretačních směrech (například originalismus), o výkladu evolutivním, či mnohých dalších. Pro každý z těchto směrů, metod, či jejich prvků je důležité akcentování jiných podstatných zdrojů a okolností, od textu právního předpisu a jeho zákonitostí, po záležitost zcela neprávního charakteru.

Kupříkladu v kontextu originalismu se nelze nevěnovat úloze legislativní historie a jejího akcentování v rámci pátrání po původním významu interpretovaného textu. Užívání legislativní historie, v kontextu našeho právního prostředí je pak vhodnější mluvit konkrétněji – důvodových zpráv, je pak považováno teorií za sporné. Opět, i v tomto bodě je vhodné upozornit na skutečnost, že četnost využívání důvodových zpráv v rámci interpretace právních textů soudy nebyla nikdy testována.¹⁶ Je sice zřejmé, že jako nenormativní text doprovázející návrh právního předpisu, nejsou důvodové zprávy závazné, nicméně mohou poskytnout prvotní vhled do úmyslu zákonodárce.¹⁷ Soudce pak může tyto úvahy začlenit mezi své a použít předmětné myšlenky jako podpůrné argumenty pro své rozhodnutí.¹⁸ Jestli se tak ale skutečně děje bude teprve předmětem empirického zjišťování.

Další z množství možných úhlů pohledu na metodologii právní interpretace nabízí kupříkladu Christopher Walshaw, který rozděluje interpretaci práva na prospektivní a současnou.¹⁹ Prospektivní interpretaci charakterizuje jako činnost založenou na určování

¹⁵ Michal Bobek ke komparativní metodě výkladu práva uvádí, že jde pouze o podpůrný nástroj, který by měl být užíván střídmě – pouze v případech, kdy prostřednictvím ostatních interpretačních metod interpret nedospěje k uspokojivému výsledku. I v takovém případě by měla komparativní metoda sloužit pouze jako inspirace k vytvoření nového, originálního rozhodnutí, nikoli pro získání způsobu rozhodnutí použitelného bez dalšího racionálního úsudku. Viz BOBEK, Michal. *Comparative Reasoning in European Supreme Courts*. Oxford University Press, 2013, s. 253.

¹⁶ Viz kupříkladu MALANÍK, Michal. Explanatory Reports as a Means to Understand the Legislator-court Dialogue. In: KLUSOŇOVÁ, Markéta, Michal MALANÍK, Monika STACHOŇOVÁ a Martin ŠKOP (eds.). *Argumentation 2017: international conference on alternative methods of argumentation in law*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

¹⁷ I o tomto však panují (důvodné) pochybnosti. Zatímco právní pravidlo je vyjádřeno v právní textu samotném, důvodová zpráva je mnohdy pouze referencí, že dané pravidlo existuje. Viz kupříkladu RODRÍGUEZ, J. L. Norms, Truth, and Legal Statements. In: BELTRÁN, J. F., J. J. MORESO a D. M. PAPAYANNIS. *Neutrality and Theory of Law*. London: Springer Science & Business Media, 2013, s. 129.

¹⁸ K tomu např. NERHOT, Patrick. Interpretation in Legal Science. In: NERHOT, Patrick. *Law, Interpretation and Reality. Essays in Epistemology, Hermeneutics and Jurisprudence*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 2013, s. 202; nebo CZARNEZKI, Jason J. a William K. FORD. The Phantom Philosophy? An Empirical Investigation of Legal Interpretation. *Maryland Law Review* [online]. 2006, roč. 65. Univ. of Chicago Public Law & Legal Theory, Research Paper Series No. 102. Marquette Law School Legal Studies Research Paper No. 06-05, s. 865 [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=773865>

¹⁹ WALSHAW, Christopher. Interpretation is Understanding and Application: The Case for Concurrent Legal Interpretation. *Statute Law Review* [online]. 2013, roč. 34, č. 2, s. 104 [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/slr/hms044>

významu textu na základě významu jeho slov, popř. kontextu jeho přijetí, což je následováno aplikací předmětného textu na interpretovaná fakta daného případu deduktivním způsobem. Současnou interpretací pak chápe výklad právního textu založený na určení právního textu, který je relevantní pro řešený případ. Jeho význam je pak výsledkem přiblížováním právního textu k reálné životní situaci a je realizován jeho aplikací.²⁰

Krom skutečnosti, že pohledů na metody interpretace práva je velké množství, je prakticky nemožné zvolit si jednu metodu, jako jedinou správnou.²¹ Jak již identifikuje Stanley Paulson v rámci vývoje Kelsenova učení, konkrétně pak v jeho „druhé a třetí vývojové fázi“ v kontextu právní interpretace ji Kelsen chápe tak, že zde vždy existuje řada možných interpretací a neexistuje žádná metoda v právu, kterou by bylo možno některou z nich označit jako „správnou“.²² K jeho „třetí fázi“ pak dodává, že je právě úkolem právního vědce najít a určit všechny možné interpretace právní normy.²³

Nestačí však uvažovat pouze o metodologii interpretace práva, neboť ovlivňujících faktorů, působících na interpreta v průběhu interpretačního procesu je daleko více. Některé z těchto vlivů mají povahu spíše externí, některé spíše interní, nicméně jedná se o vlivy, které mohou být ještě více určující pro výsledný interpretační výstup než teoretická doktrína, a interpreta mohou ovlivňovat daleko efektivněji²⁴. Mezi tyto ovlivňující faktory můžeme zařadit kupříkladu vlivy kulturní, sociální, příslušnost k určité skupině ve společnosti atd.²⁵

James L. Gibson kupříkladu tvrdí, že soudní rozhodnutí jsou výsledkem toho, co soudci chtějí udělat, umírněné tím, co si myslí, že by měli udělat, a omezené tím, co vnímají jako možné udělat.²⁶ Dále však upozorňuje na skutečnost, že je třeba odlišovat, zda je rozhodnutí tvořeno jednotlivcem individuálně, nebo v rámci nějaké strukturované organizace²⁷, neboť v případech, že rozhodnutí tvoří v rámci organizace, vstupují do hry další ovlivňující faktory vyplývající z institucionálních omezení. Pak může vzniknout kontradikce mezi

²⁰ Ibid.

²¹ Viz kupříkladu LINDQUIST, Stefanie A. a David E. KLEIN. The Influence of Jurisprudential Considerations on Supreme Court Decisionmaking: A Study of Conflict Cases. *Law & Society Review* [online]. 2006, roč. 40, č. 1, s. 137 [cit 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5893.2006.00262.x>. Autoři zde tvrdí, že nejsou žádná obecně uznávaná pravidla pro zvolení jedné metody, doktríny, nebo precedentu, pro dosažení výsledného rozhodnutí.

²² PAULSON, Stanley L. Kelsen on legal interpretation. *Legal Studies*, United Kingdom, 1990, č. 136, s. 144. Dostupné z: *HeinOnline* [právní informační systém].

²³ Ibid., s. 145.

²⁴ BALKIN, Jack M. *Living Originalism*. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011, s. 21.

²⁵ Ibid., s. 19.

²⁶ GIBSON, James L. From Simplicity to Complexity: The Development of Theory in the Study of Judicial Behavior. *Political Behavior* [online]. Springer, 1983, roč. 5, č. 1, s. 9 [cit. 25. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/586347>

²⁷ Ibid., s. 19.

tím, co by soudce udělal, protože si myslí, že by to udělat měl, a tím, co je mu v rámci dané organizace umožněno.²⁸

Zvláštní důraz by měl pak být kladen na soudcovu intuici (nebo také – schopnost imaginace). Ta je podle Josepha Hutchesona schopností, která je používána při právním cítění²⁹, tedy tom, podle čeho soudce skutečně rozhoduje – tedy ne podle racionálního úsudku; podle pocitu, ne podle posouzení.³⁰ Richard Posner k tomuto uvádí, že soudcův názor, který může být založený na intuici, musí být zdůvodněn tak, jakoby byl fakticky vždy založen na logickém úsudku.³¹ Soudci, jako ostatní lidé mohou být ovlivňováni, což se děje mimo jiné na úrovni reakcí na podněty a s tím související racionalizace.³² V rámci odůvodnění rozhodnutí se od soudce očekává, že tuto racionalizaci dostatečným způsobem vysvětlí.

Je přitom třeba upozornit na skutečnost, že ve spojitosti s metodologií právní interpretace a jejím použitím, nevíme zhola nic o tom, jakým způsobem probíhá reálný interpretační proces. Toto tvrzení je platné bez ohledu na to, zda se budeme věnovat jen zavedeným teoriím, či jen okrajovým myšlenkám. Znovu tedy narážíme na problém, že chybí empirická data, na základě kterých by se mohly provést teoretické reflexe konceptů, které jsou běžně používány a chápány.

2 Konstruování a volba metodologického instrumentária

Pro provedení empirického výzkumu ve výše nastíněné oblasti bylo tedy třeba vytvořit nástroj, kterým by šel interpretační proces soudců v rámci rozhodování případů zkoumat, a zároveň vybrat dostatečně vhodnou populaci a vyčlenit z ní vzorek, na kterém by mohl být otestován. Zatímco omezení na území České republiky vyplývá z výše uvedeného, limitace na všechny soudy v České republice není dostačující. Vzhledem k výstavbě naší soudní soustavy se lze domnívat, že jedna metoda vytvořená pro výzkum na úrovni všech zaměření a všech úrovních soudních instancí, by byla příliš obecná a nevyhovovala by potřebám každé jednotlivé instituce, ani každé jednotlivé instanci.

²⁸ Ibid., s. 27.

²⁹ HUTCHESON, J. C. Judgement Intuitive: The Function of the „Hunch“ in Judicial Decision. *Cornell Law Quarterly*, 1929, roč. 14, s. 280, cit. z: MODAK-TRURAN, M. C. A Pragmatic Justification of The Judicial Hunch. *University of Richmond Law Review* [online]. 2001, roč. 35, s. 62 [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://dc.law.mc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=faculty-journals>

³⁰ Ibid.

³¹ POSNER, R. A. *How Judges Think*. 2008, r. 253, cit z: URSIN, Edmund. How Great Judges Think: Judges Richard Posner, Henry Friendly, and Roger Traynor on Judicial Lawmaking. *Buffalo law review* [online]. 2009, roč. 57, s. 1267–1360 [cit. 3. 6. 2015]. ISSN 0023-9356. Dostupné z: http://www.buffalolawreview.org/past_issues/57_4/Ursin%20Web%2057_4.pdf

³² Viz kupříkladu COLEMAN, Jules L. The Architecture of Jurisprudence. In: BELTRÁN, Jordi Ferrer, José Juan MORESO a Diego M. PAPAYANNIS *Neutrality and Theory of Law*. London: Springer Science & Business Media, 2013, s. 98.

Článek se proto vydává opatrnou cestou tak, že za svůj primární výzkumný vzorek volí pouze rozhodovací činnost Nejvyššího soudu.

Vzhledem k vysokému počtu vydaných rozhodnutí (považme, že jen od doby, od které Nejvyšší soud vede elektronickou databázi svých rozhodnutí a stanovisek³³, vydal do konce roku 2017 téměř 112 000 soudních rozhodnutí³⁴), a také celou řadu soudců, kteří se na soudě za dobu existence této instituce vystřídal, není pro zkoumání současné praxe účelné, aby zkoumaný vzorek obsahoval příliš mnoho rozhodnutí z hlubší minulosti nebo se snažil studovat praxi emeritních soudců. Z tohoto důvodu článek operuje pouze s rozhodnutími za období posledních pěti let, resp. na období od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2017.

Limitace určená v předchozích odstavcích (jak časové, tak institucionální) má ještě další odůvodnění – po určené období lze relativně jednoduše všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu vyhledat skrze různé vyhledávače. Ať už je tím myšlen výše zmíněný ECLI Search Engine, nebo skrze vyhledávač poskytovaný Nejvyšším soudem na jeho webových stránkách³⁵. Řada rozhodnutí je také dohledatelná skrze jiné, komerční elektronické databáze, jako je kupříkladu ASPI, CODEXIS, či Beck-online.

Vzhledem k požadavku zdůvodňování soudních rozhodnutí³⁶ a jejich publikaci³⁷ zde v souvislosti s úsilím o elektronizaci justice existuje možnost analyzovat výstupy jejich interpretační činnosti v každém jednotlivém případě.³⁸ S povzbudivou informací, která je obsažena v předchozí větě, je však spojeno také několik nesnází. Ty vyplývají ze samotného blíže nespecifikovaného požadavku publikace soudních rozhodnutí u soudů první a druhé

33 Tedy konkrétně ode dne 1. 6. 2000. Viz informace poskytované Nejvyšším soudem. Obsah databáze rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu. *Nejvyšší soud* [online]. © 2016 [cit 1. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Napoveda~Vyhledavanirozhodnuti~Obsah_databaze_rozhodnuti_a_stanovisek_Nejvyssiho_soudu~?openDocument&lng=CZ. Databáze také obsahuje několik významných rozhodnutí staršího data.

34 Konkrétně jde o počet 111 910 rozhodnutí. Tato data jsou patrná kupříkladu skrze vyhledávač ECLI Search Engine. *European Commission* [online]. [cit 1. 6. 2018]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_ecli_search_engine-430-en.do. Vyhledávání bylo limitováno na všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu, ode dne 1. 1. 1993 do data 31. 12. 2017. Tento vyhledávač čerpá data poskytnutá Nejvyšším soudem přímo z jeho interní databáze.

35 Rozšířený vyhledávací formulář soudních rozhodnutí. *Nejvyšší soud* [online]. [cit 1. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/WebSpreadSearch

36 Obhajovaného kupříkladu Ústavním soudem takto: „Podle ustálené judikatury Ústavního soudu je požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí jedním ze základních atributů spravedlivého procesu. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli.“ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. II. ÚS 1235/11. *Ústavní soud* [online]. © 2011 [cit 1. 6. 2018]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=70697&pos=1&cnt=1&typ=result>; navazující na Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. Zn. III. ÚS 84/94. *Ústavní soud* [online]. © 2011 [cit 1. 6. 2018]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-84-94>, vyvozuující tento požadavek ze čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 1 Ústavy České republiky, a ustanovení § 157 odst. 1 občanského soudního řádu.

37 Který lze vyvodit kupříkladu z ustanovení čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky.

38 U každého soudu tomu tak platí pro jinak ohraničené období.

instance. Zatímco Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a Ústavní soud publikují všechna svá rozhodnutí prostřednictvím svých webových portálů, přičemž každý z nich je vybaven vlastním vyhledávacím rozhraním, soudy nižších instancí takto nečiní. Sice je možné si prakticky kterékoli rozhodnutí³⁹ v anonymizované podobě vyžádat v režimu zákona o svobodném přístupu k informacím⁴⁰, je třeba se nejprve o jeho existenci vůbec dozvědět. V současné době je to však poměrně obtížné, neboť u nás zatím žádnou fungující centrální databázi všech tuzemských soudních rozhodnutí nemáme.

Stěžejním společným bodem je tedy absence nástroje, který by umožňoval nahlédnout do všech rozhodnutí tuzemských soudů, ať už v anonymizované či neanonymizované podobě. Ani Ministerstvo spravedlnosti, ani soudy nejvyšších instancí, ani žádný z komerčních/soukromých provozovatelů právnických databází takovým nástrojem nedisponuje. V tomto ohledu je důležité připomenout možná zarážející fakt, že ani Nejvyšší soud nemá bez dalšího přehled o všech rozhodnutích soudů nižších instancí, natož zajištěn přístup k jejich znění.

Zatím však byla otevřena jen otázka soudních rozhodnutí, potažmo jejich dostupnosti. Soudní rozhodnutí, ač mají velkou vypovídací hodnotu o výsledku soudního řízení a o důležitých částech jeho průběhu, jsou stále jen jakýmsi artefaktem, který lze studovat a analyzovat⁴¹, nicméně není možné uzavřít, že se v nich skrývají všechny důležité informace o interpretačním procesu, a vlastně ani o soudcově chápání metodologie právní interpretace. Vzpomeňme v tomto ohledu znovu na Hutchesona a jeho koncepci intuitivního rozhodování kolidujícího s potřebou racionálního odůvodňování soudních rozhodnutí.⁴² Odůvodnění pak může být poté ušité na míru již provedenému intuitivnímu rozhodnutí, přičemž racionalizace v něm užitá může být z hlediska procesu jeho tvorby zavádějící.⁴³

Jako další zdroj informací, potenciálně ještě bohatší, než jsou soudní rozhodnutí, jsou samotní soudci. Zkoumat je přímo s sebou ale přináší řadu dalších nesnází a omezení.

³⁹ Krom případů, které jsou ovlivněny zákazy zveřejňování citlivých informací v určitých případech. Jako příklad může sloužit omezení vyplývající z ustanovení § 53 odst. 1 ve spojitosti s ustanovením § 54 odst. 3) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Ustanovení § 11 odst. 4 písm. b) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Analýzou textu, potažmo obsahovou analýzou, soudních rozhodnutí se s ohledem na užitou metodologii interpretace práva zabývali právě například autoři GUTHRIE, Chris, Jeffrey J. RACHLINSKI a Andrew J. WISTRICH. *Blinking on the Bench: How Judges Decide Cases*. *Cornell Law Faculty Publications* [online]. 2007, paper 917 [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/917>

⁴² HUTCHESON, J. C. *Judgement Intuitive: The Function of the „Hunch“ in Judicial Decision*. *Cornell Law Quarterly*, 1929, roč. 14, s. 285, cit. z: MODAK-TRURAN, M. C. *A Pragmatic Justification of The Judicial Hunch*. *University of Richmond Law Review* [online]. 2001, roč. 35, s. 55–89, s. 62 [cit. 28. 8. 2018]. ISSN 0566-2389. Dostupné z: <https://dc.law.mc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=faculty-journals>

⁴³ POSNER, R. A. *How Judges Think*. 2008, r. 253. Cit z: URSIN, Edmund. *How Great Judges Think: Judges Richard Posner, Henry Friendly, and Roger Traynor on Judicial Lawmaking*. *Buffalo law review* [online]. 2009, roč. 57, s. 1267–1360, s. 1287 [cit. 3. 6. 2015]. ISSN 0023-9356. Dostupné z: http://www.buffalo-lawreview.org/past_issues/57_4/Ursin%20Web%2057_4.pdf

Je prakticky nemožné zjistit od soudce všechny informace o faktorech, které ovlivňují jeho rozhodnutí, a to ani v případě, že by on sám je sdělit chtěl. Jednoduše proto, že si jich nemusí být vědom.

Je přitom nasnadě očekávat, že při sběru dat od soudců bude mnohem přínosnější forma rozhovoru než kupříkladu dotazníkové šetření prostřednictvím komunikace na dálku.⁴⁴ Jednak je dotazník pro respondenta méně zábavnou formou sdělování informací, přičemž v tomto konkrétním případě úspora času, která je považována za velké pozitivum dotazníkového šetření, je na straně respondenta minimální, a také v případě dotazníku s otevřenými otázkami, které jsou prakticky nevyhnutelné, se neeliminuje prvek předchozí přípravy odpovědí. Stejně jako v případě odůvodnění soudního rozhodnutí, by pak takový dotazník mohl sloužit spíše jako obraz toho, jak by odpovědi na otázky dle daného soudce vypadat měly, než představovaly obraz skutečnosti. Největší důraz byl tedy kladen na hloubkový rozhovor se soudci.

3 Metodologický základ pro pilotní výzkum

V jistém ohledu by bylo možno označit provedené snažení za analytickou případovou studii⁴⁵, neboť je stále zkoumán jeden izolovaný, byť značně komplexní fenomén⁴⁶, nicméně z velké části se jedná vlastně o průzkum⁴⁷ problematiky, pracující se statistickými údaji⁴⁸ a srovnávající teoretické modely s vyvstávajícími skutečnostmi z reálného procesu,

⁴⁴ Viz kupříkladu TROCHIM, William M., James P. DONNELLY a Kanika ARORA. *Research Methods: The Essential Knowledge Base*. 2. vyd. Cengage Learning, 2015, s. 174–176.

⁴⁵ Viz kupříkladu CRESWELL, John W. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. 2. vyd. London, New Delhi: Thousand Oaks, 2003, s. 15. Za předpokladu, že bychom považovali používání metodologie interpretace práva v rámci obecného rozhodovacího procesu soudců Nejvyššího soudu za případ. Jako k případové studii se k výzkumu dá přistupovat přinejmenším do chvíle, než empirická data ukáží, že není takovéto obecné uvažování možné (kupříkladu, kdy by se prokázalo, že soudci přistupují s ohledem na interpretační metody v rámci různých agend k jednotlivým případům zcela odlišně).

⁴⁶ K metodologii případových studií v právu u nás viz zejména: KOSAŘ, David a Jan PETROV. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence* [online]. Wolters Kluwer, a. s., 2016, roč. 25, č. 6 [cit 26. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/jak-vybrat-pripady-do-pripadove-studie-a-pracovat-s-nimi-v-pravu-poznatky-z-vyzkumu-na-pomezí-prava-a-politologie.m-221.html>

⁴⁷ Neboť jde o systematickou cestou získávání informací od někoho, kdo je ochoten je dobrovolně poskytnout. Viz kupříkladu TROCHIM, William M., James P. DONNELLY a Kanika ARORA. *Research Methods: The Essential Knowledge Base*. 2. vyd. Cengage Learning, 2015, s. 172; Také viz CRESWELL, John W. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. 2. vyd. London, New Delhi: Thousand Oaks, 2003, s. 14.

⁴⁸ „Statistického zobrazení oněm případové studie nejsou schopny, neboť jeden či několik málo studovaných případů (zpravidla) nemůže představovat reprezentativní vzorek ve statistickém smyslu slova.“ KOSAŘ, David a Jan PETROV. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence* [online]. Wolters Kluwer, a. s., 2016, roč. 25, č. 6, s. 24 [cit 26. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/jak-vybrat-pripady-do-pripadove-studie-a-pracovat-s-nimi-v-pravu-poznatky-z-vyzkumu-na-pomezí-prava-a-politologie.m-221.html>

kteřý je zkoumán⁴⁹, kombinující prvky popisu zkoumaného procesu se základním pokusem o jejich vysvětlení.⁵⁰ Půjde tedy o šetření kombinující různé metody výzkumu. Práce se v tomto ohledu budou ubírat tedy značně pragmaticky. Byť by přístup jí zvolený patrně bylo možno rozdělit a jednotlivé části označit za postpozitivistické, či konstruktivistické, v její celistvosti jde o přístup pragmatický.⁵¹

Vzhledem ke skutečnosti, že jen za zvolené období (1. 1. 2013–31. 12. 2017) lze z databáze Nejvyššího soudu získat 36 582 soudních rozhodnutí, je prakticky nemyslitelné, že by jedna osoba, či malý tým jednotlivců mohl analyzovat všechna vydaná rozhodnutí. Na druhou stranu ovšem není možné v současné době počítat se strojovým čtením.

Vzhledem k velkému počtu rozhodnutí, které ještě každým rokem (zkoumaného období) stoupá⁵², v souvislosti s čím dál větším nápadem⁵³, je nutné toto číslo omezit, aby bylo vůbec možné množství dokumentů zpracovat. K tomu posloužila technika kvótního výběru. O té kupříkladu Michael Quinn Patton uvádí, že může být použita pouze na populaci, která je výzkumníku známá a spočívá v zajištění toho, aby se ve vybraném vzorku vyskytovali zástupci pro výzkum důležitých jednotlivých kategorií vlastností populace ve struktuře.⁵⁴ Přestože by pravděpodobně obdobně dobře posloužila i limitace na základě náhodného výběru z celkového vzorku, kvótní výběr se zdá být pro účely výzkumu výhodnější. Jednak existuje relativně hodně informací, které lze z hlediska struktury vzorku uvést – kupříkladu pohlaví soudce⁵⁵, podíl počtu rozhodnutí senátů občanskoprávního a obchodního kolegia a senátů trestního kolegia⁵⁶, počet rozsudků

49 Což může být označeno za Grounded theory. Viz kupříkladu CRESWELL, John W. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. 2. vyd. London, New Delhi: Thousand Oaks, 2003, s. 14; nebo TROCHIM, William M., James P. DONNELLY a Kanika ARORA. *Research Methods: The Essential Knowledge Base*. 2. vyd. Cengage Learning, 2015, s. 62; také viz PATTON, Michael Quinn. *Qualitative Research & Evaluation Methods: integrating theory and practice*. 4. vyd. SAGE Publications, 2015, s. 109–111.

50 Viz kupříkladu KNIGHT, Jack. Are Empiricists asking the right questions about judicial decision-making? *Duke Law Journal* [online]. 2009, roč. 58, č. 7, s. 1546 [30. 8. 2018]. Dostupné z: <https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol58/iss7/9>

51 Viz CRESWELL, John W. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. 2. vyd. London, New Delhi: Thousand Oaks, 2003, s. 18.

52 Viz České soudnictví 2016: Výroční statistická zpráva. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. S. 106–109 [cit. 29. 8. 2018]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B9sYB4mdkWmXWG1yM0VicDRBQzQ/view>

53 Viz Ibid.

54 PATTON, Michael Quinn. *Qualitative Research & Evaluation Methods: integrating theory and practice*. 4. vyd. SAGE Publications, 2015, s. 285.

55 Jak vyplývá z Výroční zprávy ministerstva spravedlnosti, op. cit., z celkového počtu soudců 64–66 se procento žen na pozici soudce Nejvyššího soudu pohybuje mezi 20,3–23 %. Viz s. 105.

56 Za sledované období lze opět uvést, že procento rozhodnutí trestního kolegia se pohybuje kolem 23 % z celkového počtu. Viz České soudnictví 2016: Výroční statistická zpráva. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. S. 106–107 [cit. 29. 8. 2018]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B9sYB4mdkWmXWG1yM0VicDRBQzQ/view>

a usnesení⁵⁷, či počet rozhodnutí pro každého jednotlivého soudce Nejvyššího soudu za sledované období⁵⁸. Z uvedených údajů lze připravit reprezentativní počet rozhodnutí k analýze založený na kvótním výběru, pracujícím s výše uvedenými kategoriemi.

Kupříkladu pro vytvoření kvótního výběru s prvky systematického výběru pro rok 2017 by mohl konkrétní návod vypadat následovně. Jak vyplývá z údajů z databáze Nejvyššího soudu⁵⁹, v roce 2017 působilo v rámci rozhodovací činnosti celkem 83 různých osob. 25 v rámci trestního kolegia, z čehož bylo 5 žen a 20 mužů, a 58 v rámci občanskoprávního a obchodního kolegia, z čehož bylo 14 žen a 44 mužů. Ženy na civilním úseku vynesly dohromady celkem 116 rozsudků a 1190 usnesení. Muži 585 rozsudků a 3909 usnesení. Analogicky, byť ne pouze za pomoci výše odkazované tabulky⁶⁰, lze dospět k číslům pro trestní úsek. Následný postup by sestával ve výběru konkrétních rozhodnutí. Kupříkladu tak, aby bylo ve výběru obsažen alespoň jeden rozsudek od každého soudce a poté každý pátý další u každého jednotlivého rozhodujícího. Na civilním úseku by tedy bylo vybráno 28 rozsudků od žen a 155 od mužů. Oproti původnímu poměru počtu rozhodnutí ženy:muži 1:5 je následkem tohoto výběru poměr 1:5,3, což vzhledem k více než trojnásobné převaze počtu mužů nad ženami ve funkci soudce nelze považovat za problém. U určení počtu usnesení lze postupovat analogicky, nicméně vzhledem k více než sedminásobně vyššímu počtu usnesení nad rozsudky, lze pro zjednodušení vybírat opět alespoň jedno usnesení od každého rozhodujícího, a následně každé čtyřicáté další⁶¹. Tímto způsobem by bylo vybráno 38 usnesení žen a 120 usnesení mužů. Opět lze uvést, že původní poměr 1:3,28 se po výběru změnil v 1:3,15, což opět nelze považovat za příliš relevantní rozdíl. Za rok 2017 bylo takto provedeným výběrem zvoleno k analýze 341 rozhodnutí civilního úseku, což je 1/17 z filtrovaného celku. Pro trestní úsek lze dospět k výsledkům obdobným postupem.

Výběrem soudních rozhodnutí však práce na analýze jejich textu teprve začíná. V rámci vybraných rozhodnutí je třeba identifikovat jednotlivé argumenty nasvědčující o užití určitého interpretačního směru, metody, prvku či techniky a odpovídajícím způsobem

57 Článek uvádí tyto počty pouze pro civilní agendy. V této oblasti lze z interní databáze Nejvyššího soudu dovodit, že poměr vyřízení případu usnesením za sledované období stále roste – z 65 % z celkového počtu rozhodnutí v roce 2013 na více než 78 % v roce 2017.

58 Viz MALANÍK, Michal. *Empirický výzkum metodologie interpretace práva*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 165 a násl. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/hg64v/> [cit. 4. 6. 2019].

59 Ibid.

60 Ibid.

61 K systematickému a stratifikovanému výběru vzorků viz kupříkladu LAWLESS, Robert M., Jennifer K. ROBBENOLT a Thomas S. ULEN. *Empirical Methods in Law*. 2. vyd. New York: Wolters Kluwer, 2016, 364 s., s. 123–124. ISBN 978-1-4548-7580-2.

jej vyznačit (potažmo zakódovat).⁶² Textualistické argumenty, potažmo argumenty jazykového výkladu by bylo možno identifikovat kupříkladu na základě jejich odvolání k prostému významu slov; logický výklad na základě užitých argumentů právní logiky; argument systematického výkladu na základě odkazu k jinému právnímu předpisu; intencionalistický, potažmo historický výklad na základě odkazu k autoritě tvůrce textu a jeho úmyslu; teleologický argument na základě odkazu na účel, smysl a hodnoty vykládaného právního ustanovení.⁶³ Každý identifikovaný argument by pak bylo možno označit a přiřadit mu určitou hodnotu či značku, z čehož by bylo patrné jakou mírou se podílel na výsledném rozhodnutí, ale také by bylo možno na základě obdobné analýzy dalších rozhodnutí kvantitativně (za pomoci deskriptivní statistiky⁶⁴) vyčíslit frekvenci používání kterých argumentů v celém zkoumaném setu rozhodnutí.

Jak už bylo naznačeno výše, hlavní důraz byl z důvodu vhodnosti (i právě z hlediska motivace a časovou vytiženost soudců) kladen na techniku strukturovaného rozhovoru s kombinací otázek uzavřených (u kterých bude problematické vytvoření dostatečně určitých a přesných kategorií), polo-uzavřených a otevřených (které zase zajistí získání co možná největšího množství informací, přičemž bude náročnější získané informace kódovat).

V rámci pilotní studie není pracováno s celou populací, je zvolen pouze malý vzorek. Na tomto místě je vhodné upozornit, že pro výběr vzorku pro pilotní studii byla zvolena technika sněhové koule⁶⁵ – tedy oslovení předem vytipovaných soudců, u kterých byl vysoký předpoklad vstřícného přístupu k výzkumu jako takovému a jeho pilotnímu testování. Je samozřejmě možné, že tímto mohou vzniknout pochybnosti o validitě sesbíraných dat⁶⁶, nicméně vzhledem ke skutečnosti, že neexistuje nástroj, kterým by mohli být

⁶² A to nejlépe v týmu výzkumníků, kteří mají dostatečné znalosti v oblasti právní teorie, které jim umožní jednotlivé interpretační prvky objevit. Týmová práce by byla preferovaná z důvodu, aby se dosáhlo nějakého širšího konsenzu na identifikaci jednotlivých prvků a nejednalo se pouze o čistě subjektivní názor, který nebude nutně obecně přijatelný. I v rámci skupinové práce lze však předpokládat nutnost určitých zjednodušení, aby bylo vůbec možné argumenty rozhodnutí pod určité interpretační prvky podřadit.

⁶³ K uvedené charakterizaci za účelem kódování obdobně viz GATES, John B. a Glenn A. PHELPS. *Intentionalism in Constitutional Opinions*. *Political Research Quarterly* [online]. 1996, roč. 49, č. 2, June, s. 248 [cit 26. 8. 2018]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/106591299604900201>

Je však nutno vyčleňovat situace, a to nejen u identifikace systematického výkladu, kdy soud převezme názor vyslovený v dřívějším rozhodnutí a odkáže na něj. Pak je třeba samozřejmě analyzovat i dané původní rozhodnutí a argumenty identifikovat v něm.

⁶⁴ Kupříkladu viz TROCHIM, William M., James P. DONNELLY a Kanika ARORA. *Research Methods: The Essential Knowledge Base*. 2. vyd. Cengage Learning, 2015, s. 291 a násl.

⁶⁵ Viz kupříkladu GLUCK, Abbe R. a Lisa Schultz BRESSMAN. *Statutory Interpretation from the Inside: Method Appendix*. *Stanford Law Review* [online]. 2013, roč. 65, č. 6, s. 13–14 [cit 29. 8. 2018]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2331609>. Vzorek populace, který autorky citovaného výzkumu tvoří obdobně jako autor této práce, také označují jako „*partial snowball sample*“. Ibid, s. 13.

⁶⁶ Nicméně kupříkladu Robert S. Weiss tvrdí, že v některých případech se takovýmto doporučením nelze zcela ubránit (například u specifických populací) a nikterak to výzkumu neškodí. Viz WEISS, Robert S. *Learning From Strangers. The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. New York: The Free Press, 1995, s. 33–34.

soudci donuceni účastnit se tohoto výzkumu (potažmo obecně – obdobných výzkumů), tak podobné riziko existuje u možnosti, kdy by byli osloveni všichni členové populace a někteří se dobrovolně přihlásili. Naneštěstí u výzkumů pracujících s populacemi obdobného charakteru se těmto nesnázím zkrátka nelze vyhnout.⁶⁷

4 Průběh a výsledky pilotního šetření

V rámci pilotní studie bylo autorem tohoto článku (v této části také „výzkumník“) osloveno celkem sedm soudců⁶⁸ Nejvyššího soudu, přičemž s uskutečněním rozhovoru souhlasili všichni z dotázaných. Nejprve byli soudci osloveni jedním ze zaměstnanců Nejvyššího soudu⁶⁹, zda budou s rozhovorem souhlasit. Tato skupina byla o několik jedinců širší, nicméně se nakonec ustálila (zejména z důvodů časové vytíženosti jednotlivých soudců) na čísle sedm. Tento vzorek byl přibližně v období jednoho měsíce následně osloven výzkumníkem prostřednictvím e-mailu. Bez větších prodlev (zpravidla během týdne od první zprávy) byl rozhovor domluven a následně se uskutečnil. Všechny rozhovory se odehrály v budově Nejvyššího soudu, vždy v pracovně daného soudce. Výše naznačeným způsobem byl také připraven již pro konkrétní soudce připraven set jejich rozhodnutí k analýze. V rámci pilotního šetření však nakonec nebyly využity – výzkumník pouze zjišťoval, jestli by s jejich analýzou soudci případně v rámci vlastního výzkumu souhlasili – dále viz níže.

Skupina pro pilotní výzkum byla složena z pěti mužů a dvou žen. Čtyři osoby patří svým zařazením do občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, tři do kolegia trestního. S přihlédnutím k celkovému současnému počtu soudců Nejvyššího soudu (67⁷⁰) se jedná o vzorek pro pilotní studii dostatečný, navíc i s relativně odpovídajícím poměrovým zastoupením mužů a žen a soudců jednotlivých kolegií (občanskoprávní a obchodní kolegium je složeno z celkem 45 soudců, z toho 36 mužů a 9 žen; trestní kolegium je složeno z celkem 22 soudců, z toho 19 mužů a 3 ženy).

⁶⁷ Viz GLUCK, Abbe R. a Lisa Schultz BRESSMAN. Statutory Interpretation from the Inside – An Empirical Study of Congressional Drafting, Delegation, and the Canons: Part I. *Faculty Scholarship Series*, 2013, paper 4845, s. 901–1025, s. 922 [cit. 3. 2. 2018]. Dostupné z: https://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/4845

⁶⁸ Zde a dále se článek dopouští genderové nekorektnosti, když mluví pouze o soudcích (popřípadě soudci/dotazovaném), nikoli o soudkyních (či soudkyni/dotazované), přestože v rámci dotazovaných byli zastoupeni příslušníci obou pohlaví. Činí tak zejména z důvodu vyšší míry anonymizace odpovědí a menší možnosti zpětné identifikace konkrétního dotazovaného/dotazované. Je vhodné na tomto místě poukázat na skutečnost, že se v rámci pilotního šetření neprojeví větší rozdíly v odpovědích na připravené otázky mezi ženami a muži.

⁶⁹ Pro zajištění maximální míry anonymity dotazovaných v rámci pilotního výzkumu, není možné jmenovat konkrétní osobu.

⁷⁰ Seznam soudců Nejvyššího soudu. *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 6. 8. 2018]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/seznamsoudcu

Předpřipravené otázky rozhovoru byly strukturovány do několika částí⁷¹. Úvodní odstavce mají navodit atmosféru akademického výzkumu, který se zabývá neprobádaným tématem, a který bude značně obohacen o jakékoli poznatky, o kterých se soudci rozhodnou podělit. Otázky 1–3 jsou zaměřena na otázky profesního zázemí soudců. Nejdůležitější z hlediska zkoumané problematiky je nepochybně část zaměřená na rozhodovací proces, tedy otázky 4–14. Tato část je koncipována tak, aby soudce měl prostor k obecnému vyprávění o jeho vlastním pracovním postupu od přidělení dovolacího spisu až do vydání rozhodnutí. Je zde však připravena řada ověřovacích otázek, které mají za úkol obecné informace poskytnuté z počátku upřesnit v propojení s určitými specifickými situacemi či detaily, popřípadě původní odpovědi upravit. Nutnou monitorovací součástí je snaha sledování různých vlivů, které na soudce v rámci rozhodovacího procesu působí – od kolegů soudců, přes asistenty až k charakteru zpracovávaného rozhodnutí. Zde je důležité sledovat nejen jaký vliv dané elementy mají, ale i zda je soudce vůbec připustí. Dále rozhovor ještě obsahoval část zaměřenou na objasnění míry intuitivního rozhodování u soudců. Přestože byl průběh zkoumání této problematiky dotazovanými přijat veskrze pozitivně a přinesl zajímavé předběžné poznatky, v kontextu tohoto článku je vynechán, neb by šlo o přílišné odchýlení se od avizovaného tématu.⁷² Před zakončením rozhovoru byla ještě dotazovaným poskytnuta možnost uvést zpětnou vazbu k podobě rozhovoru.

Dotazování na běžný pracovní postup v dovolací kauze přinesla, dle očekávání, relativně odlišné odpovědi, jak co se týče konkrétních procesů, tak mírou vyčerpávajícího popisu. Obecný postup, který také není zdaleka překvapivý, by se dal popsat v následujících krocích:

1. Kontrola dovolacího spisu jako celku, co se formálních náležitostí týče, tedy povinné zastoupení, splnění poplatkové povinnosti apod.
2. Čtení dovolání a kontrola formálních náležitostí – splnění zákonných předpokladů na přípustnost, naplnění dovolacích důvodů, apod. Čtení (napadených) rozhodnutí soudů nižšího stupně.
3. Analýza věcných problémů, čtení celého spisu, hledání a aplikace právních předpisů, odborné literatury, judikatury. Postupně řešení jednotlivých dílčích problémů.
4. Příprava konceptu rozhodnutí – výroku a základní argumentace.
5. Projednání v senátu a hlasování o rozhodnutí.
6. Vypracování rozhodnutí a jeho vydání.

⁷¹ Viz MALANÍK, Michal. *Empirický výzkum metodologie interpretace práva*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 158–161. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/hg64v/> [cit. 4. 6. 2019].

⁷² Autor tohoto článku však považuje tuto oblast také za mimořádně hodnotnou pro studium a směřuje k ní své další snahy. Průběh a dílčí výsledky pilotního zkoumání míry intuitivního rozhodování soudců viz MALANÍK, Michal. *Empirický výzkum metodologie interpretace práva*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 113–117. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/hg64v/> [cit. 4. 6. 2019].

Kroky 3–5 se pak, zejména v komplikovanějších případech, mohou i několikrát opakovat, než členové senátu dospějí k řešení, které se jim zdá přijatelné. V trestních věcech by se samozřejmě dal připojit ještě další bod – veřejné zasedání, nicméně případy, kdy se tak v rámci řízení u Nejvyššího soudu děje, jsou spíše výjimečné.

Žádný z dotazovaných soudců si neuvědomuje situaci, kdy by musel zpracovávat rozhodnutí, jako soudce zpravodaj, když byl přehlasován svými kolegy⁷³. Většina z dotazovaných nicméně předpokládá, že by v takovém případě rozhodnutí vypracovali stejně, jako v případě, kdy řešení pocházelo od nich samotných, neboť v rozhodnutí je prezentována vůle senátu, nikoli soudce jako jednotlivce. Jeden z dotazovaných v tomto kontextu upozornil na faktor ustálené judikatury, kterou musí respektovat při rozhodování případů, a to i v případě, že se s ní osobně neztotožňuje.⁷⁴ Jeho pracovní postup se přitom prý nikterak neliší od případů, kdy se s vyslovovaným názorem ztotožňuje.

Otázky zaměřené na spolupráci soudce a asistenta přinesly množství informací, které jsou sice hodnotné, nicméně poměrně odhadnutelné. Veskrze soudci považují asistenty za plnohodnotné spolupracovníky, které respektují a na spisech s nimi skutečně spolupracují – nejde tedy o žádnou podřadnou pracovní sílu, jak několik z dotazovaných přímo zdůraznilo. Míra spolupráce se svými asistenty se ukázala být ale u každého jednotlivého soudce odlišná. Zatímco někteří soudci nejprve zkontrolují formální náležitosti sami a s instrukcemi je předávají asistentům k důkladnější analýze, kterou společně poté konzultují, u některých výše uvedené pracovní body č. 1 (někdy i č. 2) činí nejprve asistent a soudce studuje spis až poté. Soudci sice zpravidla zadávají vyhledávání judikatury asistentům, nicméně se s jejich výsledky nespokojují, zatímco při hledání odborné literatury jim důvěřují více. Z odpovědí všech dotazovaných vyplynulo, že asistenti jsou ti, kteří (na základě instrukcí a předchozích konzultací) připravují koncept rozhodnutí, které poté míří k projednání do senátu, nicméně finální verzi rozhodnutí již připravují zpravidla ve spolupráci. Ta se ale také liší. Někteří upozorňovali, že asistent připraví, opět na základě instrukcí, výsledné rozhodnutí, ale soudce jej potom doplňuje, přepracovává a vytvoří z něj finální verzi, někteří ale tvrdili, že výsledné rozhodnutí píše celé sami, přičemž asistenty nechávají finální podobu pouze pročíst, popřípadě kontrolovat. V jednom z rozhovorů bylo vysloveno tvrzení, že při kauzách, které jsou něčím obzvláště tíživé, kupříkladu z důvodu mediálního tlaku, se dotazovaný na asistenty neobrací vůbec, a celé rozhodnutí (od vyhledávání materiálů, přes tvorbu konceptu až k sepsání finální verze výsledného rozhodnutí) vypracovává sám.

⁷³ Za zajímavou reakci lze považovat upozornění na zákonnou možnost soudce zpravodaje delegovat sepsání rozhodnutí na někoho jiného ze senátu. Této možnosti se prý, z důvodu kolegiality, nevyužívá, nicméně objevil se názor, že v případě přehlasování by bylo moudré jí využít. Viz kupříkladu ustanovení § 129 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ To také potvrzuje domněnku, že princip *stare decisis*, hraje pro soudce v rámci rozhodování důležitější než jejich osobní preference. Viz kupříkladu EPSTEIN, Lee a Jack KNIGHT. Court and Judges. In: SARAT, Austin (ed.). *The Blackwell Companion to Law and Society*. John Wiley & Sons, 2008, s. 186.

Přestože si všichni dotazovaní svých asistentů váží, ne všichni byli ochotni připustit, že by změnili svůj již existující právní názor v návaznosti na konzultaci s nimi. Někteří uváděli, že se přirozeně v rámci řešení problému jejich názor vyvíjí a asistenti mají na tom určitou mírou podílejí, nicméně v případech, kdy by měli pevný názor na určitý problém již učiněný, asistenti by na něm (ve většině případů) mnoho nezměnili. Pro dokreslení je však vhodné uvést, že v takovém případě by s tím měli problém i kolegové ze senátu a prakticky by se hledalo jen řešení, které se zdá pro všechny přijatelné, nikoli, že by nutně muselo dojít ke změně názoru o správnosti řešení právního problému.

Změna názoru přichází v úvahu zejména při názoru předběžném, tedy tom, který soudce nabude při čtení dovolání, popřípadě ještě ve následné fázi čtení napadených rozhodnutí. Na základě předběžného názoru si tvoří všichni soudci prakticky okamžitě předběžné rozhodnutí, a to již při čtení výše uvedených materiálů, nicméně vycházejí ze svých bohatých předchozích zkušeností. Vytvoření „okamžitého rozhodnutí“ berou dotazovaní jako naprosto přirozenou věc, která se děje téměř vždy. Poté se sice toto předběžné rozhodnutí sice ještě často mění, jak vyplývalo z odpovědí dotazovaných, nicméně většinou v důsledku objevení nějakého důležitého detailu, který zůstal při prvním studiu stěžejních spisových materiálů neodhalen, než z jiného z externích důvodů.

Na otázky vědomého využívání výkladových metod byly, pochopitelně, poskytovány různé odpovědi. Až na jednu výjimku však prvotní otázka přinesla spíše zamítavé odpovědi ve smyslu, že interpretační metody sice soudci používají, ale spíše na intuitivní bázi, než, že by se jimi v teoretické rovině aktivně zabývali. To ovšem rozhodně neznamena, že by výkladové možnosti nepromýšleli.

Z dalšího dotazování vyplynulo, že všichni dotazovaní uvažují nad výkladem jazykovým, který považují za primární, a snaží se dopracovat ke smyslu a účelu vykládaného ustanovení daného právního předpisu. V rámci rozhovoru zazněly několikrát reference na výklad historický, přičemž byla popisována zejména potřeba nahlížet do důvodových zpráv právních předpisů či celkově materiálů legislativní historie.⁷⁵ Zaznělo i využití logického výkladu, nicméně tímto někteří dotazovaní měli na mysli logiku ve smyslu racionality (smysluplnosti), jiní jej spojovali s využitím argumentů právní logiky (kupříkladu výslovně uvedený argument *a contrario*). Smysl a účel zákona pak soudci hledají jak prostřednictvím důvodových zpráv, tak nahlédnutím do odborné literatury, které mají někteří sami relativně bohaté zásoby i z oblasti právní teorie, jiní nechávají své asistenty vyhledat odborné články, a snaží se dobrat toho „*co tím chtěl básník říci*“⁷⁶. Ať už tento

75 Pátrání ve sněmovních materiálech a ve zprávách o jednání ve výborech. Zároveň však zaznělo, že ani z těchto zdrojů se mnoho nepozná. Pak je prý právě třeba dopátrat se účelu zákona vlastní úvahou – předpis upravuje nějaké vztahy, musí mít nějaký smysl, takže soudce vychází z logiky věci, a snaží se vyložit předmětná ustanovení tak, aby tomu smyslu odpovídala. Pokud se výklad nepodaří, tak soudce postupuje *praeter legem*.

76 Formulace užitá několika dotazovanými v rámci rozhovorů.

výklad někteří z dotazovaných nazvali odborně (axiologicko-)teleologickým výkladem, a snažili se odkazovat na ústavněprávní hlediska či hodnoty, které právní norma chrání, je zřejmé, že při něm využívají své právní citění, aby se dobrali k tomu, co sami považují za spravedlivé rozhodnutí. Někteří z dotazovaných přímo uvedli, že tak činí, samozřejmě v rámci platného práva, a ostatní materiály využívají jako oporu pro své vlastní rozhodnutí.

Obecně se dotazovaní shodli na tom, že pokud je již potřeba výklad v tomto smyslu promýšlet, je to individuální případ od případu – kdy se vyskytne dostatečně obtížný problém k vyřešení. Otázka tázající se na hodnocení, kterou výkladovou metodu považují v rámci své rozhodovací praxe za nejvhodnější, se ukázala jako zbytečná, neboť dotazovaní jednak zpravidla nejmenovali velký počet různých druhů výkladů, jednak se také hned vyjadřovali k tomu, ke kterému inklinují, přičemž se shodli na tom, že k výkladu podle smyslu a účelu zákona. Rozdíly byly pouze v tom, jak zevrubně jej hledají, s jakou intenzitou daný názor prosazují a kam až jsou schopni v tomto úsilí dojít. Jeden z dotazovaných neváhal přiznat, s odkazem na judikaturu Ústavního soudu, která to umožňuje, že v několika (výjimečných) případech se nebál učinit výklad, který byl *contra legem*, resp. v rozporu s textem právního předpisu.⁷⁷

Většina dotazovaných shodla na tom, že znalost právní teorie je naprosto stěžejní a považují ji za základ kvalitního odvádění jejich práce. Několikrát v rámci rozhovorů zaznělo, že platné právo se příliš rychle mění a stává se čím dál více (a zbytečně) komplikovaným, aby jej soudci znali doslova, a stejně přesné znění (k určitému datu) vyhledávají; bez právní teorie by se ale neobešli a svou práci na jejím porozumění staví.

Kriticky se dotazovaní nestavěli jenom k přílišné přebujelosti a komplikovanosti právního řádu, která se v jejich očích stále stupňuje, a nevede k lepší aplikovatelnosti práva ani snadnější interpretaci, ale také k otázce vzdělávání soudců. Tato kritika právě mířila na oblast právní teorie, která není v soudcovské praxi nijak pěstována, pokud se tak neděje v rámci samostudia. Teorii ve smyslu tohoto odstavce se však myslí teorie v širším smyslu, tedy jak teorie interpretace práva, tak teorie rozhodovacích procesů, tak kupříkladu teorie a praxe managementu pro soudce, kteří zastávají pozice předsedů a místopředsedů soudů⁷⁸.

⁷⁷ Bylo tak prý učiněno v situacích, kdy „řešení v rámci zákona možné nebylo a řešení odpovídající zákonu bylo absolutně nepřijatelné“.

⁷⁸ I k otázce způsobu zakotvení a uskutečňování vedení soudu, tedy osoby zodpovědné za chod instituce, v kontextu nezávislosti soudního rozhodování, zazněla kritika. Jeden z dotazovaných se nechal slyšet, že předsedové soudů mohou kupříkladu tlačit na soudce, aby rozhodovali určitý počet případů za měsíc, aby bylo rozhodování působilo efektivně, nicméně na tento tlak nemají v zákoně oporu, tudíž jeho vyslyšení je čistě na jednotlivých soudcích. Přesto je však daný předseda soudu odpovědný za chod soudu jako instituce, přestože nemá dostatečné prostředky k jejímu zabezpečení. V tomto ohledu byla zmíněna potřeba zastřešujícího justičního orgánu, který prozatím v současné době chybí.

V závěrečné fázi rozhovoru se ještě výzkumník snažil zjistit, zda soudcům některá z otázek nevyhovovala, popřípadě by si dokázali představit nějaké doplnění – jmenovitě obohatit rozhovor o modelový příklad⁷⁹, který by byl dotazovaným řešen, či část, ve které bude probíráno předem výzkumníkem připravené rozhodnutí. Soudci přitom vyslovili domněnku, že těchto nástrojů by se dalo využít, a oni by se tomu nebránili, za předpokladu, že by bylo cíleno na konkrétnější odpovědi. Do budoucna tedy bude vhodné o tyto prvky výzkumný nástroj obohatit.

V rámci pilotního výzkumu se tedy podařilo otestovat navrhovaný výzkumný nástroj, aby pak mohl projít vylepšením pro chystaný vlastní výzkum. Dotazování již v rámci pilotního šetření podhalilo řadu stěžejních informací ohledně využívání metodologie interpretace práva v rámci jejich rozhodovacího procesu, ale také řadu dalších oblastí, které jsou naprosto nedostatečně prozkoumané. Tento článek představil dílčí zjištění z výzkumu, který je teprve třeba řádně provést.

Závěr

Tento článek ve stručnosti představil možnosti empirického zkoumání metodologie právní interpretace na poli české justice. Zhodnotil úskalí, která s sebou přináší empirická šetření v právu, i ta, která vyplývají z výstavby a současného stavu českého soudnictví. Představil základní techniky empirického výzkumu a naznačil jejich využití v předmětné oblasti spolu s vytyčením jejich možností.

V druhé části článek představil pilotní výzkum provedený s vybranými soudci Nejvyššího soudu. Popsal jeho výstavbu, průběh i vybrané výsledky. Přestože nelze hovořit o reprezentativnosti představovaných dílčích zjištění, dá se hovořit o prvotním přiblížení se reálnému fungování rozhodovacích procesů u zkoumané instituce, které jinak zůstávají doposud nezmapované. Ze získaných zkušeností se také podařilo potvrdit, že zvolené techniky jsou využitelné při budoucím vlastním výzkumu.

V rámci pilotní studie se podařilo prokázat, že soudci nejen mají zájem předat své zkušenosti, ale že je v převážné míře zajímají i výsledky podobného šetření (kupříkladu jakým způsobem jejich kolegové spolupracují se svými asistenty; jak dopadne celkový výzkum míry intuitivního rozhodování v rámci soudu apod.). Z průběhu pilotního šetření lze odvodit, že technika částečně strukturovaného rozhovoru byla zvolena vhodně, neboť dotazování s chutí odpovídali na obecné otázky, poskytovali i poměrně specifické

⁷⁹ Který by sloužil jako reflexe toho, co soudce v rámci rozhovoru tvrdí, že dělá, a zároveň i toho, co z analýzy rozhodnutí vyplývá, že dle teoretických modelů dělá. Konstrukce modelového příkladu je však také poměrně choulostivou záležitostí, neboť takový příklad musí splňovat přinejmenším dvě podmínky: Musí jít o případ, který se může stát, a zároveň případ, u kterého je krajně nepravděpodobné, že by se někdy dostal k Nejvyššímu soudu. Jako jeden z takových možných modelových příkladů lze uvést ten autorem připravený: viz MALANÍK, Michal. *Empirický výzkum metodologie interpretace práva*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 120–128. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/hg64v/> [cit. 4. 6. 2019].

informace z jejich rozhodovací praxe, přičemž je zřejmé, že kupříkladu pomocí dotazníkového šetření by nemohlo být dosaženo podobných výsledků. Také se ukázalo, že lze prvotní výzkumný nástroj aktualizovat a značně zpřesnit s ohledem na specifickou oblast zkoumání (výzkumný nástroj pro pilotní šetření byl záměrně tvořen otázkami mířícími do různých sfér rozhodovacího procesu).

Pro zkoumání užívání interpretačních metod jej bude vhodné doplnit o předem analyzované rozhodnutí daného dotazovaného (k jehož výběru článek poskytuje jednu z možných cest), popřípadě i modelový příklad, který dotazovaným bude řešen. Pro zkoumání jiných oblastí, jako například míry intuitivního rozhodování, popřípadě k výzkumu (jiných) mimoprávních prvků, které, jak pilotní výzkum také poukázal, mohou značně ovlivňovat následný interpretační výstup, a potažmo i výsledek soudního řízení, bude třeba nástroj formovat mnohem specifičtěji. K tomu však článek pouze nabádá, avšak nemá dostatečný prostor.

Co se naopak dostatečně prokázalo (zatím) nepodařilo, je spojitost mezi využíváním interpretačních metod a délkou praxe dotazovaného, pohlavím, agendou, na kterou se dotazovaný specializuje, výkonem jiné právní praxe⁸⁰, různými sociálními vlivy, ani kupříkladu mírou intuice v rámci jeho uvažování. Přesto se dá očekávat, že tyto prvky na soudce působí a má smysl je zkoumat. V současné době však existuje příliš malé množství dostatečně specifických údajů, aby je bylo možné spolehlivě spojit s problematikou metodologie právní interpretace.

Pilotní studie přinesla nicméně již dílčí poznatky ohledně svého primárního zaměření, naneštěstí lze také shrnout, že výsledky zatím nejsou příliš bohaté. Je sice patrné, že soudci se v rámci jejich běžné rozhodovací praxe teoretickými koncepty metod interpretace práva příliš aktivně nezabývají, mnohdy je chápou mírně odlišně, ale také z šetření vyplývá že soudci nejsou pouhými formalistickými aplikátory právních předpisů využívajících při své práci pouze gramaticko-logického výkladu, nýbrž se soustředí na smysl a účel právních norem, hodnot, které mají chránit, a na příběh, ve kterém mají tyto normy působit. Přestože jde o poměrně banální zjištění, empiricky ověřené zatím nebylo. Pilotní rozhovory měly (v ohledu na primární téma) tu závalu, že směřovaly příliš obecně na celý rozhodovací proces, nikoli pouze na specifickou problematiku. V rámci vlastního výzkumu musí být rozhovor zaměřen konkrétněji, aby bylo zabezpečeno získání dostatečného množství relevantních výsledků.

⁸⁰ Které bylo soudci ale vždy hodnoceno jako velmi přínosné pro jejich následující praxi soudce, ať už touto jinou právní praxí měli na mysli působení v advokacii, nebo zastávání funkce předsedy/místopředsedy některého ze soudů. Přímo spojitost mezi touto jinou praxí a užíváním interpretačních metod však pilotní šetření neukázalo.